

Mens en Wereld

EEN heel jaar ligt weer voor ons. Een heel jaar om onze goede voornemens op los te laten. Om 't weer allemaal mooi en fijn te houden en om goed te doen en lief voor elkaar te zijn, om er met vereende krachten iets moois van te maken. 't Zijn edele gedachten, we zijn er weer mee overstromd de laatste weken: de radio, de t.v., de kranten. En maar terugblikken en bezinnen en 't oog naar de toekomst slaan en streven naar vrede. En als iemand zegt: 'Laten we nou eens beginnen met die atoombommen af te schaffen', dan zeggen ze: 'Ach, man, je bent geschild, dat kan helemaal niet! Kom, neem nog een borrel of een glaasje jus d'orange en wees redelijk!' Dat moeten we altijd zijn, redelijk tot in het oneindige en wie weet, misschien is dat dan nog wel onze enige kracht, die ergens toe kan leiden, al heb ik geen flauw idee, waarheen.

Maar als u me nu vraagt: 'Heb je daar nu allemaal zin in, in al dat goed doen en lief zijn en door dik en dun redelijk blijven', dan moet ik zeggen: 'Nee.' Gewoon: 'Nee.' En daar is niemand dan van onderste boven, want of ik nu wel of geen zin heb, daar gaat de wereld niet van ten gronde en zelfs niet m'n gezin, want iedereen weet toch wel, dat ik mijn baantjes zal blijven draaien en daarom vraagt niemand het me.

Dit klinkt misschien wat somberder, dan u het in 't algemeen in deze hoek gewend bent, maar ik kan er niets aan doen. Er zijn van die jaren, dat de laatste feestelijke week, met alle mooie kerstboodschappen en nieuwjaarstoespraken me even in het verkeerde keelgat schiet. Dat is niet zomaar, er zit me gewoon iets dwars. Dit jaar was het die walgelijke vertoning in Vietnam. In de eerste plaats al die oorlog, maar dan nog van: 'Hè, nee, jongens, laten we elkaar niet met de kerst doodschieten, dat is zo sneu, de Paus zegt het zelf.' Nu ja, daar kan ik niet bij, hoor. Ik vind dit gewoon weezinwekkend, maar ik heb dan ook een volledig gebrek aan politiek inzicht. Ik ben gewoon mens en daar voel ik me eigenlijk heel wel bij, alleen wat machteloos en dat is het ene moment beter te verwerken dan het andere. Zodoende.

Maar inmiddels is het jaar alweer een week oud. Een enkele nieuwjaarskaart druppelt nog binnen en dan hebben we 't weer gehad: de mooie woorden en de zorgvuldig geformuleerde goede bedoelingen. Blijven over onze gewone alledaagsheden: zien uit te komen met het maandsalaris en nog een paar dingen, die uzelf het beste in kunt vullen. En een beetje aardig voor elkaar zijn; ja, toch maar wel.

En nu we hier toch aangeland zijn, wens ik u

van harte een heel
Gelukkig Nieuwjaar

Eenheid van krachten nodig voor taak van het Verbond

OP deze eerste zondag van het nieuwe jaar willen wij weer een blik terug én vooruit werpen. Het jaar 1965 was niet zonder zorgen. Binnenlands kan men denken aan de omstandigheden die een sterk emotionele sfeer rondom het koningschap deden ontstaan. Vele humanisten betreuren het dat een functie die het zinnebeeld van eenheid moet zijn, zo sterk in deze sfeer kon geraken.

In de internationale politiek is de kwestie Vietnam nog steeds actueel, enkele andere kwesties zijn enigszins geluwd: het geschil tussen India en Pakistan en de spanningen in en om Santo Domingo. Over sommige van deze zaken heeft het Humanistisch Verbond reeds gesproken: over Vietnam in de vorige nieuwjaarsbrief en bij de opening van het tweejaarlijkse congres van het Verbond; over Santo Domingo gaf het dagelijks bestuur een verklaring uit.

Op het congres is nog eens duidelijk uitgesproken dat humanisten – die uit de aard van hun overtuiging de oorlog een mensonwaardig verschijnsel vinden – de kernoorlog in het bijzonder als een dreiging beschouwen. Een mogelijke oorlog vergt ten minste twee partijen. Humanisten willen naar vermogen bijdragen tot contact tussen mogelijke partijen. Dit is de zekerste, zij het moeilijke weg naar vermindering van de ondergang én het behoud van elks zelfrespect en mogelijkheden.

Eenheid van krachten is nodig voor de meest eigen taak van het Humanistisch Verbond. Welke taak? De niet-godsdienstige mens kan in onze samenleving én in zijn persoonlijke leven meestal goed meekomen, als men hem vergelijkt met anderen. Wat wij steeds ervaren is, dat het grootste deel van die niet-godsdienstigen geen gemis voelt. Ook bij mensen met een uitgesproken humane belangstelling merken wij dat op. Zij nemen wel deel aan allerlei activiteiten met een bepaald doel; zij hebben daarbij vaak én terecht het gevoel dat dit iets belangrijks is, omdat het concreet is; maar voor het Humanistisch Verbond geven zij 'niet thuis'.

Wat het Verbond doet zou weinig met de werkelijkheid te maken hebben. De vraag die wij aan deze mensen willen stellen is, of men niet

Prof. dr. J. P. van Praag heeft op zondag 2 januari voor de VARA de traditionele Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond voorgelezen. Wij geven deze brief hierbij in verkorte vorm weer. Red.

steeds duidelijker 'een gat' laat temidden van zijn strevingen en belangstellingen. Zijn eigen alles verbindende gezindheid verdiept men niet op deze manier. Bovendien, men weet het toch: van tijd tot tijd worden er – terecht! – 'neuzen geteld'. Kort en goed, het Humanistisch Verbond zou het gat in de midden willen opvullen.

Geestelijke verzorging is niet alleen de bemoeienis met mensen in nood! Het is evenzeer de bereidheid tot een persoonlijk gesprek met ieder die iets bij te dragen heeft tot onze levensovertuiging of zelf de behoefte voelt tot meer klaarheid daarover te raken. Men onderschat het voorkomen van allerlei levensmoeilijkheden heel gemakkelijk; velen worden verontrust door vereenzaming en een gevoel van zinloosheid, huwelijksmoeilijkheden, verwijdering tussen ouders en kinderen, gewetenswroeging, enzovoort. Is er één straat in Nederland, waar niet telkens het een of het ander voorkomt? Bij deze omvang zal het duidelijk zijn dat het een groot belang is dat de mogelijkheid tot persoonlijk contact bestaat. Maar ook daartoe moet men voldoende georganiseerd en bekend zijn.

BIJ de meest eigen taken van het Humanistisch Verbond moet ook het geven van onderwijs genoemd worden. Voor wie enigermate in de wereld van jonge mensen thuis is, is het duidelijk dat lang niet iedere jonge man of vrouw er in slaagt zich helder voor de geest te halen hoe hij of zij in het leven staat.

Wat er aan doelbewuste vorming op dit gebied geboden werd droeg tot voor kort bijna uitsluitend het kerkelijk-godsdienstige stempel. Dit geldt ook voor de openbare school, waaraan wij humanisten de voorkeur geven. De nieuwe wet
(Zie verder pag. 5)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
21ste jaargang no 1 – 8 januari 1966**

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

HOE VOORUITSTREVEN
sommige katholieken ook mogen zijn geworden, van tijd tot tijd horen we toch altijd weer van die middeleeuwse geluiden uit die kring. Nee, niet van de Adelbertvereniging, niet van De Nieuwe Linie, maar meestal uit zuidelijker regionen. Zo lees ik in Centrum, dat de nieuwe generaal der jezuiten, pater Pedro Arrupe, in het katholieke dagblad Ya, dat met de volle sympathie van Franco in Madrid wordt uitgegeven, heeft verklaard, dat openbare kritiek op de kerk ontoelaatbaar is, ook al richt die kritiek zich op bestaande gebreken. De goede man verklaarde letterlijk: *'Ik ben een felle tegenstander van iedere kritiek op de kerk. Indien er hervormingen nodig zijn, dan moeten die doorgevoerd worden door de hiërarchie. Het is ontoelaatbaar, dat de een of andere fout in de kerk, hoe reëel ook, openlijk door individuen of groepen besproken wordt, ongeacht hun goede bedoelingen... Indien er personen die kritiek heeft, intelligent is, dan zal hij begrijpen en inzien, dat de beste oplossing is stilzwijgend af te wachten of in nederigheid de gebreken ter kennis te brengen van het competente gezag. Met goedkope borreltafelkritiek bereikt men niets. De kerk zal voorzien op een manier en een tijdstip welke zij goed acht. Men moet nooit op eigen houtje met kritiek beginnen.'* Daar hebben we dan weer eens goed ouderwets de anti-democratie ten voeten uit. Het is misschien wel een aardig idee als we die aanbeveling binnen het Humanistisch Verbond ook eens zouden toepassen! Het individuele lid kan zijn goedkope borreltafelkritiek — want tot veel meer is zo'n leek natuurlijk niet in staat — aan het bevoegd gezag ter kennis brengen. Ja, dat wil natuurlijk niet zeggen, dat hij Van Praag even opbelt, maar hij zou kunnen overwegen in alle nederigheid een geconstateerd gebrek naar voren te brengen. Hij moet dat natuurlijk ook niet op eigen houtje doen, maar bij voorkeur op andermans houtje. En dan moet hij maar afwachten hoe de Leiding zal beschikken. Maar beter dan dit alles is dat hij met al zijn nederigheid stilzwijgend gaat zitten afwachten. Een belachelijke voorstelling? Maar waarom is het dat voor de katholieke kerk dan niet?

VERSCHILLEN tussen wat ik gemakshalve nu maar orthodox en vrijzinnig katholicisme noem, waren en blijven een kwestie van aardrijkskunde. Alleen geloof ik dat we, als we over het donkere zuiden spreken, niet meer in de eerste plaats aan Brabant en Limburg moeten denken, maar aan de

duistere praktijken waarvan de clerus zich in Italië en Spanje pleegt te bedienen en in de landen van Latijns-Amerika. Hier te lande breken twintigste-eeuwse gedachten echt wel door. Zo lees ik in het Algemeen Handelsblad, dat prof. dr. R. A. de Moor, hoogleraar aan de r.-k. economische hogeschool te Tilburg, heeft gezegd: *'Een rooms-katholiek, zelfs een paus, mag best aan sociologie doen, doch daarmee is die bepaalde sociologische visie nog geen r.-k. leer, laat staan een dogma; het is niet meer dan een aanvechtbare sociologische mening.'* Hij bracht die stelling naar voren, omdat hij kritiek had op bepaalde sociologische verschijnselen, waarmee de kerk zich, met een beroep op pauselijke encyclieken, bij voortdurend heeft bemoeid: de corporatieve gedachte, de P.B.O., de ondernemingsraden. Het voor of tegen zulke zaken zijn heeft naar zijn mening niets met het al of niet katholiek-zijn te maken. Dat zal in onze kring wel geen nieuw geluid zijn, want een humanistische sociologie is nog niet uitgevonden. De vraag komt echter bij mij op, waarom iemand met een zo gezonde mening de sociologie dan doceert aan een katholieke hogeschool...

VIEWPOINTS heet het blad van onze geestverwanten in het Australische Nieuw-Zuid-Wales, dat in de grote steden aan de kiosken te koop is. Het wordt uiteraard ook door geëmigreerde Nederlandse humanisten gelezen en een van hen stuurde mij een exemplaar toe. Dat het een moedig blaadje is, getuigt bij voorbeeld het feit dat er uitgebreid melding wordt gemaakt van een actie tot dienstweigering, opgezet door moeders die zich verzetten tegen de uitzending van hun zoons naar Vietnam. Australië neemt, zij het op bescheiden schaal, aan de Amerikaanse strijd daar deel en ik noem de aankondiging van het bepaald niet geringe verzet daartegen moedig, omdat het gebeurt in een land waar, misschien nog wel sterker dan hier, iedereen die het niet met de Amerikaanse oorlogspolitiek eens is, onmiddellijk voor communist wordt uitgekreten.

HOE SMERIG de oorlog is, die daar in Vietnam wordt gevoerd, bewees mij nog eens het rapport van de Amerikaanse plastische chirurg dr. Richard Stark, waaruit eveneens in Viewpoints een paar gegevens zijn overgenomen. Voor de vele duizenden Vietnamezen die het slachtoffer zijn van de meest afgrijselijke oorlogsverwondingen ten gevolge van napalm en zg. 'lazy dogs', zijn er in Zuid-Vietnam vier plastische chirurgen

beschikbaar. Sommige slachtoffers zouden veertig tot vijftig operaties moeten ondergaan om hen weer enigermate voor het normale leven geschikt te maken. Het zou vijftien jaar vergen om voor deze burgers het leven weer leefbaar te maken. Dr. Stark beschreef Zuid-Vietnam als 'een medische wildernis'. Hij zei dat er twee maal zoveel slachtoffers in de ziekenhuizen liggen als vorig jaar, terwijl er in het hele land slechts 700 artsen zijn van wie dan nog meer dan de helft voor het leger moet werken. Dat betekent dat er niet meer dan ongeveer 300 dokters overblijven om te zorgen voor een burgerbevolking van 14 miljoen mensen. En dat in een land waar dagelijks wordt gebombardeerd...

ONS POLITEUMA, officieel orgaan van het Gereformeerd Politiek Verbond, schrijft: *'Hoe hebben we het nu? Is de politieke status van een Bantoe in Zuid-Afrika, dat hij 'rasgenoot' is van het volk van Tanzania, Zambia en Madagascar? Of is zijn status, dat hij onderdaan is van de Zuid-Afrikaanse Republiek? Het eerste geldt volgens de racistische leer, het tweede volgens de Bijbel. Als het waar is, dat men in Tanzania, enz. de bijbelse orde der dingen niet ziet en 'racistisch' denkt, dan ligt het op de weg van alle christelijke staatslieden om hiertegen te waarschuwen.'* Nu kun je met de bijbel in de hand zo ongeveer alles bewijzen, maar hoe je er in vredesnaam uit moet lezen, dat de neger zich niet verwant mag voelen met andere negers, maar zich in de eerste plaats onderdaan (let op het verouderde woord, dat in deze bijzonder duidelijk is) moet voelen van een land met een hem vijandig regime, is mij niet helder. Bovendien meen ik, dat er in de bijbel ook zoiets staat als: *'Steek uw hand in eigen boezem'*. Als de heren van het G.P.V. dat hadden gedaan, hadden ze eerst bedacht wie het racisme eigenlijk in Afrika geïmporteerd hebben. Het 'zwarte werelddeel' heet niet zo,

omdat de blanken er van die eeuwenoude rechten hebben. Gelukkig zijn er ook weldenkende gereformeerden, zoals blijkt uit een persbericht waarin staat: *'De directeur van het christelijk instituut van zuidelijk Afrika, dr. C. F. Beyers Naude, en de predikanten B. Engelbrecht, J. D. Smith en F. J. van Wijk hebben een Open Brief gezonden aan predikanten van de Nederduitse gereformeerde kerk van Zuid-Afrika, om hun verontrusting uit te spreken over het grote gezag dat wordt toegekend aan een politieke ideologie, die, in plaats van het woord van God, tot maatstaf van het christelijk geloof wordt verheven. Deze politieke ideologie van apartheid is verworpen tot een duivelse ideologie waarbij het christelijk geweten tot zwijgen wordt gebracht, zo zeggen de opstellers van de brief.'*

DAT DE VOORUITGANG van de techniek ons nog wel iets anders dan kunstmanen oplevert, bewijzen de Staatsmijnen, die eind volgend jaar beginnen met de productie van lysine, een van de belangrijkste bouwstoffen voor dierlijke eiwitten. Voor de ontwikkelde landen geeft dat de mogelijkheid de kosten en de kwaliteit van het vlees gunstig te beïnvloeden. Dat zal voor de huisvrouw van belang zijn, maar van oneindig veel méér belang is, dat in de ontwikkelingslanden, waar men alleen kan beschikken over eiwitarme voedergewassen, de toepassing van lysine kan inhouden, dat men met een zelfde hoeveelheid voeder een dubbele hoeveelheid vee 'produceert'. En behalve voor het vee is lysine van belang voor de mens. Men zou het kunnen gebruiken in gebieden waar de bevolking ondervoed is door gebrek aan dierlijke eiwit-voedingsstoffen, populair gezegd: door een schepje lysine in de pap te doen, lees ik in het Nieuw Utrechts Dagblad, waaraan ik dit verheugend bericht ontleen. Voortaan dus maar wat minder mopperen op die chemische industrie.

*Nu moet ik gaan: de bloemen sterven,
Martinus, en het donkert al.
Als ik je weer ontmoeten zal,
zal ik mijn naam in jouw huid kerven.*

*Dan zal ik zingen van die zwarte dag
en van de vloek, die sprong in onze kelen
en van de schaduw, die wij moesten delen
en van het mes, dat in jouw handen lag.*

*Troost mij als ik zo droef moet zingen,
leg als een krans jouw handen op mijn hoofd.*

*Wanneer het waar is, dat ik heb geloofd
dan is het in herinneringen.*

NEELTJE MARIA MIN

(Uit 'Dichtershoe' van het Algemeen Handelsblad van 11 december 1965. De dichteres publiceerde aanvankelijk onder het pseudoniem Sophie Perk)

Betekenis van een humanistische antropologie voor de pedagogiek

HET plan van de stichting Socrates – het wetenschappelijk orgaan van het Humanistisch Verbond – tot het beleggen van een z.g. vakconferentie voor pedagogen is blijkbaar een goede greep geweest. Meer dan veertig geïnteresseerden offerden 25 oktober een zonnige zondag om naar Amersfoort te trekken; helaas was op het laatste moment door verwarmingsperikelen de Internationale School voor Wijsbegeerte niet beschikbaar en moest men genoegen nemen met een overigens zeer behoorlijke conferentieruimte in hotel Monopole. Twee beweegredenen hebben geleid tot het organiseren van deze bijeenkomst: naast de gevoelde wenselijkheid in kringen van niet-christelijke en humanistische pedagogen tot een nadere oriëntatie in het vraagstuk van de geestelijke fundering van de pedagogiek leefde ook in de Stichting Socrates het verlangen tot het scheppen van een ontmoetingsmogelijkheid voor degenen die als pedagoog de behoefte voelen en de betekenis erkennen van een nadere theoretische verkenning van bovengenoemd probleem. Nader geconcretiseerd lag het in de bedoeling de conferentie te wijden aan de vraag naar de betekenis van een humanistische antropologie voor de pedagogiek.

Prof. dr. J. P. van Praag en prof. dr. L. van Gelder hebben het thema ingeleid; de hoogleraar in de humanistiek voerde het woord over: 'Wijsgerige antropologie en humanisme' en de Groningse professor in de pedagogiek sprak over: 'Pedagogische antropologie en humanisme'. De heer P. A. Pols, die op stimulerende wijze de conferentie leidde, sprak in zijn openingswoord de verwachting uit, dat deze eerste poging tot onderling beraad van vakpedagogen uitgangspunt zou worden tot een voortzetting van contacten. Graag ondernemen we een poging hier de hoofdgedachten der inleidingen en de daarop gevolgde groepsdiscussies in enkele persoonlijke indrukken te verwoorden.

'KAN men spreken van de antropologie van het humanisme?' aldus de aanvangsvraag van prof. Van Praag. Er zijn veel antropologische scholen en er zijn vele varianten van het humanisme, die soms weinig gemeen hebben en waarbij uitgegaan wordt van een bepaalde centrale visie. Men kan dus een keuze doen met het gevaar van een zekere verenging. Een andere aanpak is ook mogelijk: het speuren naar gemeenschappelijke elementen, het zoeken naar een 'G.G.D.' Met deze methode kan getracht worden de kern van verschillende gedachtengangen te vatten. Zo is het b.v. mogelijk ook het wezenlijke te ontdekken in het Amerikaanse scientific humanism, een benadering, die aanvankelijk voor de spreker een wat dubieuze klank had.

In de fenomenologische benaderingswijze ligt de mogelijkheid achter de woorden tot de kern door te dringen. Overigens kent ook de fenomenologie reeds vele vormen, doch als gemeenschappelijk kenmerk in al deze verscheidenheid valt toch wel de fenomenologische reductie aan te wijzen.

Antropologie ware op te vatten als een poging tot reductie van de mensbeelden om door te dringen tot het wezenlijke en te komen tot een grondvoorstelling, een grondfunctie, een grondintentie.

Twee fenomenen formuleert spreker:

- a. de mensen zijn voor een zelfde geestelijke structuur en zintuiglijke organisatie;
- b. de mens is deel van en aangelegd op de werkelijkheid.

Als het waar is, dat dit grondfuncties zijn, dan kan geprobeerd worden na te gaan hoe dit ligt bij de verschillende opvattingen. Hoe staat de mens in de wereld. Spreker formuleert het aldus: de mens keert zich met een vragende gerichtheid tot de wereld. Het zijn wordt in de wetenschappen tot een antwoord gedwongen, zo ontstaat onze wereld. Er zijn in deze gedachtengang geen twee werelden; een echt zijn en een zijn zoals wij dit 'beleven'. Het typerende is nu, dat wij toch allemaal min of meer de werkelijkheid op eenzelfde wijze tot antwoord dwingen; er is dus een gemeenschappelijke wijze van tot antwoorden dwingen – zo ontstaat de 'waarheid'. Dit zich eigen maken van de werkelijkheid toont een ontwikkelingsgang, de 'waarheid' is een soort thermometer van dit proces. We scheppen een gemeenschappelijke wereld,

waarin we elkaar kunnen aanspreken: pour discuter il faut être d'accord. Het gaat in wezen om een vooronderstelling van een gemeenschappelijke werkelijkheid. De redelijkheid is ons vermogen daarover in relatie met de ander te treden. De rede stelt ons in staat rekenschap af te leggen van ons zelf en tegenover anderen, dit functioneert in alle humanistische mensbeelden.

De tweede door de spreker ontvouwde grondgedachte: de mens is deel van en aangelegd op de werkelijkheid, knooppunt van geestelijke determinanten, die zijn mens-zijn uitmaken. De mens staat in de evolutie, maar springt er ook uit. Huxley: 'de mens sluit door de mazen der evolutie'. De mens is deel van en staat tegelijk tegenover de werkelijkheid – hij kent zelfbewustzijn. Hij is actief op de werkelijkheid gericht, hij ageert, hij geeft de werkelijkheid vorm. Dit doet ook het dier, doch de mens kan dat bewust doen als twee-eenheid van lichaam en ziel. De mens zijn honger, zijn seksualiteit is een andere honger, sexualiteit dan die van het dier. Krachtens dat 'staan in en springen uit' is de mens anders: de mens kiest. Hij heeft bewustzijn van meervoudige neigingen. Het kiezen van een dier is een schijnkiezen. In dit verband interesseert spreker het determinatie-probleem, de gedetermineerde wil niet zo veel in de werkelijkheid van het leven. De mens moet in gegeven situaties kiezen. Hoe moet hij kiezen? Als algemeen antwoord zou kunnen gelden: zo, dat het leven de moeite waard wordt. Welke inhoud heeft dat? Gelukkig zijn? De goede weg vinden? Het gaat primair om het kiezen: de uitdaging van de werkelijkheid aanvaarden daar gaat het in wezen in het humanisme om. Men kan tenslotte alleen datgene leren waarop men aangelegd is.

De mens moet vrij beslissen in gebondenheid, hij moet oordelen in concrete situaties en kiezen. Het begrip 'waarde' is een karakterisering van bepaalde gemeenschappelijke oordelen en beslissingen. In de pedagogiek spelen de overdracht en het zelfstandig oordelen een rol. Bij de pedagogische bezinning kunnen de hier aangevoerde grondgedachten, aldus besluit prof. Van Praag, mede in het overdenken betrokken worden.

PROF. Van Gelder ontwikkelde zijn inleiding van drie problemen uit: het ontbreken van een antropologische doordenking van het humanistisch probleem, in hoeverre bestaat er verband tussen antropologie, humanisme en pedagogiek en welke vragen kunnen het humanisme voorgelegd worden uitgaande van antropologisch pedagogisch standpunt. Het is niet zo verwonderlijk, dat in humanistische kringen het begrip opvoeding veel waardering ontmoet. De beschouwingswijzen voor pedagogiek dragen in Nederland een antithetisch karakter, weinig theoretische pedagogen hebben zich bewogen op humanistisch terrein (Heyman?). Met Kohnstamm komt er een zeker keerpunt: in Persoonlijkheid en Wording een poging tot een synthetische benaderingswijze.

De pedagogisch wetenschappelijke studie moet op systematische wijze verbanden leggen: niet iedere niet-godsdienstige opvatting moet noodzakelijk een pedagogische leer opleveren! De keuze tenslotte uit de pedagogische stelsels doet de praktische pedagogiek.

In de lijn van Kohnstamm komt Langeveld tot de vraag of men vrij is in zijn keuze van pedagogisch handelen. Langeveld wil de pedagogiek een eigen terminologie geven; eertijds werd in feite pedagogiek afgeleid uit filosofische overwegingen. Ook bij Kohnstamm constateert Van Gelder reeds een poging de spanning tussen filosofie en empirie te overbruggen. Langeveld gaat niet uitsluitend de weg van het deductieve denken, noch die van zuiver empirisch denken, maar hij probeert een formele analyse te geven van begrippen als omgang, gezag, pedagogische situatie, die pas zin krijgen in de concrete pedagogiek.

Al is het mogelijk een wetenschappelijke terminologie te ontwikkelen voor de pedagogiek, toch ziet men steeds weer een vulling door filosofische, godsdienstige begrippen. Langeveld, noch Perquin slagen er in een voorzetselloze pedagogiek op te bouwen! En in katholieke kring (Strasser) vraagt men toch weer het goed recht van het verband leggen tussen pedagogiek en levensbeschouwing.

Wil men als volwaardig pedagoog optreden, dan dient men zich rekenschap te kunnen geven van 'de zin van het leven!' De keten is dan dus weer gesloten.

Als het wezenlijke in de relatie tussen antropologie en pedagogiek ziet Van Gelder het feit, dat de natuur-wetenschappelijke beschouwingswijze geleid heeft tot een reeks fundamentele bezwaren; voor hem ligt de kern van de verhouding nu in de opdracht, dat de pedagogiek zich los moet maken van filosofische, psychologische en sociologische modellen. Enerzijds dus: welke bijdrage kan de pedagogiek leveren tot de kennis over de mens en anderzijds: wat kan antropologisch onderzoek betekenen voor het opvoedingsverschijnsel. Dit zal dan kunnen leiden tot een nieuwe pedagogische antropologie. Het blijkt mogelijk te zijn, uitgaande van het 'omgangsverschijnsel' te geraken tot allerlei wezenlijke vragen.

Wat kunnen we nu in het humanistisch denken aanvangen met de relatie antropologie en pedagogiek? Indien we een humanistische pedagogiek willen opbouwen, dan is een doelvaststelling noodzakelijk en bezinning op b.v. het gezagsprobleem, op 'waarden', op gewetensvorming, op de seksuele problematiek. Wat vangen we aan met een antropologische grondstelling als de mens leeft in een open wereld; welke pedagogische grondbegrippen laten zich daaruit afleiden? Een positivistische, noch een evolutionistische of spiritualistische opvatting is dan zonder meer aanvaardbaar.

De talrijke gegevens over de ontwikkeling van het kind kunnen in een humanistische pedagogiek geïntegreerd worden tot een eigen waardering omtrent het wezen van het kind.

HET probleem van de waardenleer... wát zijn typisch humanistische waarden, hoe functioneren ze in het kinderleven, in welke vorm kunnen ze aangeboden worden, wanneer blijken ze vruchtbaar te zijn. De noodzakelijkheid is aanwezig steeds na te gaan wat in ons humanistisch denken uit de wetenschappelijke antropologie van pedagogische betekenis is. Als voorbeeld noemt Van Gelder het strafprobleem, het opzettelijk toebrengen van leed. Hoe vinden we de fundamentele voor een pedagogiek in humanistische zin. Ons streven moet niet gericht zijn op een duplicaat van voorzetselspedagogiek; uit de wetenschappelijke antropologie kunnen de impulsen komen voor humanistische pedagogiek.

De denklijnen, getrokken in de beide inleidingen kwamen na de lunch in drie groepen in discussie. Wij kwamen tot de overtuiging dat de daartoe uitgetrokken drie kwartier een te korte tijd was om tot een wat dieper gaande gedachtenwisseling te komen; zeker voor deze principiële problematiek heeft een groep een 'aanlooptijd' nodig om tot essentiële vragen te komen.

Naar aanleiding van korte discussieverslagen kregen de twee inleiders nog gelegenheid enkele begrippen en aspecten uit hun betogen nader toe te lichten. Zo kon Van Gelder ingaan op de gerezen vraag naar de behoefte voor een pedagogiekleraar aan een humanistische pedagogiek en het onderscheid tussen praktische en theoretische pedagogiek. Verder het begrip 'pedagogische situatie' in humanistische zin met als voorbeeld een gezin. Hij wees er nog eens op, dat de analyse van humanistische opvoeding een vulling moet trachten te vinden van een begrippenapparaat, dat reeds aanwezig is. Hij wil zich distantiëren van de deductieve denkwijze en van de historische pedagogiek en het uitgangspunt vinden in de concrete situatie.

Het zou voor Van Praag, dachten we zo, een klein kunstje geweest zijn de door hem gehouden inleiding te doorspekken met een reeks van citaten en uitspraken van denkers op het wijde terrein der antropologische denksystemen; voor ons won zijn uiteenzetting aan kracht en helderheid juist door het vermijden daarvan. Ook hij kon, uitgaande van gemaakte opmerkingen uit de groepen, zijn opvattingen ten aanzien van begrippen als 'de vragende gerichtheid van de mens', het probleem van het al dan niet identiek zijn van 'zijn' en 'werkelijkheid' en 'de illusie van een wetenschap zonder vooronderstellingen' nog nader toelichten. En Van Praag eindigde met te constateren dat de wetenschappelijke doordenking van het humanisme nog in de kinderschoenen staat...

Wij zijn teruggereisd met het gevoel, met de overtuiging, dat deze (te) korte conferentie uitermate nuttig en instructief is geweest en belangrijk als eerste aanloop tot een te herhalen onderlinge bezinning op zaken, die het wezen uitmaken van ons dagelijks werk en ons derhalve na aan het hart liggen.

Rhoon

K. Kuypers

Provo-gedrag verraad een tekort aan 'vader'

IN zijn proefschrift 'Achtergronden van Nozem-gedrag' vertelt Buikhuisen, dat hij, om verwarring te vermijden, afwilde van de te algemeen toegepaste term 'nozem'. Hij karakteriseerde het type jongen dat hij op het oog had met het woord 'provo' (afgeleid van provoceren). Zijn studie was nauwelijks verschenen of een aantal artistieke jongeren in Amsterdam annexeerde het begrip en gaf aan hun blaadje de naam Provo. Het is intussen zo geworden dat iedere jongere, die zich opvallend gedraagt, een provo wordt genoemd. De relmakende jongens rondom Het Lieverdje in Amsterdam zijn door de pers zo in de aandacht gekomen, dat de oorspronkelijke provo's van Buikhuisen vrijwel in de vergetelheid zijn geraakt. Het lijkt ons daarom goed terug te keren tot de beschrijving die Buikhuisen van provogedrag heeft gegeven:

'De provo's treden doorgaans in kleine of grotere groepen op die door hun lawaaiige gedrag de aandacht trekken. Op straat vallen zij b.v. voegangers lastig; duwen elkaar tegen voorbijgangers aan; dwingen deze van het trottoir af te gaan; rukken hun tassen e.d. uit de handen zonder zich overigens deze te willen toeëigenen; slaan hun etenswaren uit de hand; proberen hen in ruzies of vechtpartijen te betrekken. Vooral jonge echtparen of stelletjes moeten het daarbij ontgelden. Zonder dat hier ook maar enige reden voor is, vallen ze iemand, die zich in hun buurt bevindt, aan. Ze trappen, uiteraard met veel kabaal, vuilnisemmers om, of gooien die voor rijdende auto's. Ook winkelruiten moeten het wel ontgelden, waarbij het succes pas compleet is wanneer een voorbijganger door de ruit heen gewerkt kan worden. Uithangborden worden afgerukt of kapot geslagen. Verkeerspalen of -borden omgebogen. (...) Ook het wegverkeer wordt vanzelfsprekend gehinderd. De rijweg wordt geblokkeerd, auto's worden aangehouden. Vooral wordt vreugde ontleend aan het vervolgens achteruitduwen, optillen, of zelfs jonassen van auto's. (...) Vooral politiewagens schijnen hierbij een onweerstaanbare aantrekkingskracht te bezitten. De politie vormt overigens een hoofdstuk op zichzelf. Hen kwaad maken, lastig vallen e.d. behoort wel haast tot de vaste programmapunten. (...) Ook plaatsen waar veel mensen samenkomen zoals jazzconcerten, openluchtvoorstellingen of

het strand op zonnige dagen oefenen een grote aantrekkingskracht uit. Ook hier weer hetzelfde patroon: zich opvallend gedragen, herrie schoppen, schreeuwen, joelen, fluiten, of waar 'nodig' vernielingen aanbrengen.

En tenslotte: ook plantsoenen, parkbanken, bloembedden, lantaarnpalen, kiosken, automaten e. d. mogen zich in hun aandacht verheugen.'

Jongens die een dergelijk type gedrag aan de dag leggen, heeft Buikhuisen provo's genoemd. In dit artikel willen wij het verder over deze jongens hebben, omdat Buikhuisen hun achtergronden op een wetenschappelijk verantwoorde manier heeft onderzocht. Over de achtergronden van de provo's van Het Lieverdje kan slechts gesteld worden op grond van de persverslagen en van de uitspraken van de jongens zelf in hun blad; te weinig gegevens om een betrouwbaar beeld over deze jongens te kunnen samenstellen. De provo's van Buikhuisen variëren in leeftijd van 15 tot 21 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 17 jaar. Het zijn dus jongens in de puberteit. Bekend is dat vrijwel alle jongens in deze ontwikkelingsfase afwijkend gedrag kunnen vertonen, zodat de vraag rijst waarom de door Buikhuisen onderzochte groep tot dit type afwijkend gedrag vervalt. Gedrag van zodanige aard, dat de kans groot is dat zij daardoor in aanraking met de politie komen.

VOOROPGESTELD dient te worden dat provogedrag geen voorloper is van delinquent gedrag, voorzover daaronder het plegen van diefstallen en inbraken wordt verstaan. Provogedrag kan wel, in extreme gevallen, aanleiding zijn tot het plegen van een mishandeling, maar over het algemeen ligt provogedrag in het verlengde van baldadigheid. Heel zelden komt het voor dat een groep jongens zowel delinquent als provogedrag vertonen (een dergelijke groep onderzochten wij zelf in Utrecht).

Om te kunnen verklaren waarom jongens, als door Buikhuisen onderzocht, in hun puberteit tot afwijkend gedrag van het type provoceren komen, zullen wij de overige resultaten van Buikhuisen's onderzoek nader moeten beschouwen. Over hun milieu-achtergrond is bekend, dat provo's voor een groot deel uit grotere gezinnen, met meer dan vijf kinderen komen. Dit blijkt ook voor delinquente jongens te gelden.

Het ligt voor de hand aan te nemen, dat het voor ouders moeilijker wordt om adequaat toezicht uit te oefenen over hun kinderen naarmate zij meer kinderen hebben. Bovendien, hoe meer kinderen, hoe groter de kans dat één van hen in een ongunstige positie komt te staan. Grotere gezinnen komen meer voor in arbeidersmilieus. Uit deze milieus blijken de provo's (en de delinquenten) over het algemeen te komen. Buikhuisen heeft zijn provo's echter vergeleken met een controlegroep van jongens uit dezelfde milieus, die geen provogedrag vertoonden. Hoewel het feit blijft bestaan dat provo's uit de arbeidende klasse afkomstig zijn, kan hierin niet de oorzaak van het gedrag gezocht worden.

Met betrekking tot het ouderlijk huis, worden bij de provo's niet meer onvolledige gezinnen aangetroffen dan gemiddeld geldt voor de Nederlandse bevolking. Wel opvallend is dat de vaders van de provo's relatief veel van huis zijn, waarschijnlijk voor bijverdiensten. Bijna de helft van de vaders van de provo's is ongeschoold of geoefend arbeider. Uit het rapport van de Dr. Wiardi Beckman-Stichting, De Laagstbetaalden, blijkt dat juist deze groep van de bevolking zeer veel van zijn vrije tijd besteedt aan het bijverdienen, waardoor zij qua inkomen het niveau bereiken van de groep geschoolde arbeiders, die sociaal-economisch direct boven hen zit.

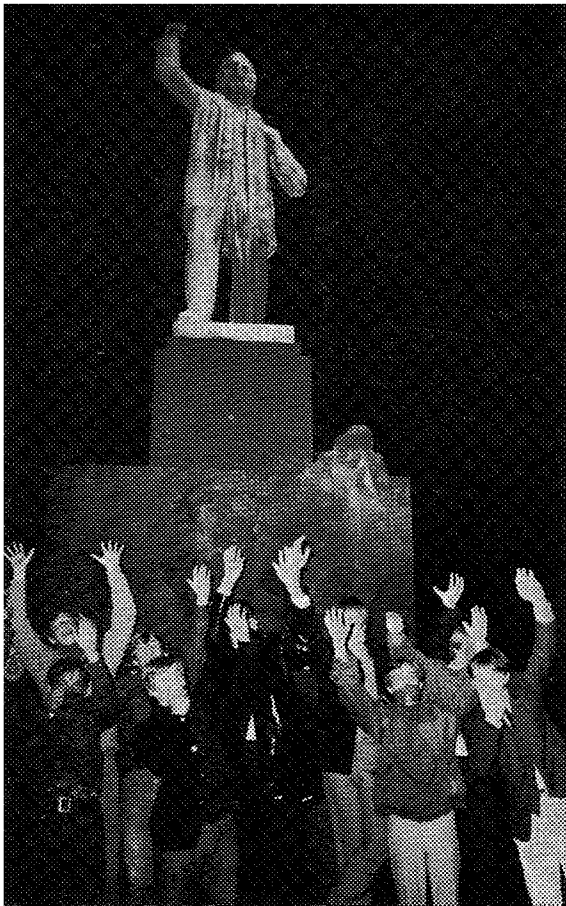
De afwezigheid van de vader schijnt ons toe één van de belangrijkste factoren te zijn bij het ontstaan van provogedrag. Immers juist in de puberteit breekt zich een tekort aan 'vader'. Een tekort aan mogelijkheden om zich op een kameerdschappelijke manier te meten met de vader, om conflicten met vader uit te vechten, moet wel zeer ongunstig zijn voor de jongen in de puberteit.

Het voorgaande is misschien ook een verklaring voor het feit, dat de laatste tijd ook middelbare scholieren tot provoachtig gedrag kunnen vervallen. In hun milieus treffen wij nogal eens vaders aan, die het laten afweten. Vaders die op het gedrag en het provoceren van hun zoon reageren met de houding 'Och, hij is in de puberteit, niet op reageren, dat gaat wel over'. Naarmate deze semi-psychologische opvatting veld wint, is te verwachten dat het provogedrag zich zal verspreiden.

HOEWEL er mogelijk bij de provo's van een tekort aan 'vader' gesproken kan worden, wil dit niet zeggen dat de provo's negatief over hun ouders denken. Integendeel, zij spreken zich gunstig over hun ouders uit. Zij vinden het best, zoals het reilt en zeilt bij hun thuis. Hun ouders laten hen vrij en dat is iets dat zij heel erg op prijs stellen. Opvallend is echter dat zij aangeven zeer negatief te zullen reageren, wanneer hun moeder toezicht wil uitoefenen over hun doen en laten buitenshuis, terwijl zij veel positiever staan tegenover een poging van vader hiertoe, als de vader tenminste in de gelegenheid is toezicht uit te oefenen. Dit zou er op kunnen wijzen dat zij wel degelijk behoefte hebben aan vaderlijk gezag.

Het tekort aan 'vader' heeft geen wrok bij hen opgeroepen. Het lijkt ons echter zeer waarschijnlijk dat zij buitenshuis dit tekort trachten aan te vullen, juist door hun provoceren, dat immers een conflict uitlokt, zeker met gezagsdragers als de politie. Buikhuisen meent dat de jongens provoceren uit verveling. Men kan echter uit verveling ook tot heel ander gedrag vervallen, zodat dit geen verklaring kan zijn voor het provoceren als door de jongens 'gekozen' gedragsvorm.

Onder elkaar gaan de jongens op een nogal ruzieachtige, schreeuwerige manier met elkaar om, zonder dat dit echt kwaad bedoeld is. Het heeft er veel weg van, dat de jongens hun onderlinge kameraadschap niet tot vriendschappen kunnen doen uitgroeien. Uit ons eigen Utrechtse onderzoek bleek ook, dat een jongen zich losmaakte van de groep en van het samen provoceren op het moment, dat hij met een andere jongen tot vriendschap was gekomen. Contact met meisjes is er veelvuldig, maar dit contact blijft beperkt tot op afstand toeroepen en verbaal agressief optreden. De jongens komen heel moeilijk tot rustiger, diepergaand contact. Achter deze moeilijkheden zou ook weer het genoemde tekort aan 'vader' kunnen schuilen. De jongen, die weinig in de gelegenheid is om met de vader kameraadschappelijk op te trekken, is extra op de moeder aangewezen en dit kan allerlei gemengde en soms ambivalente gevoelens ten opzichte van haar en ten opzichte van de vrouw in het algemeen ten gevolge hebben.

Bij de provo's doet zich een tweede tekort voor en wel op het gebied van de scholing en het leren. De provo's hebben een zeer onplezierige lagere schooltijd achter de rug. De aansluiting naar verder onderwijs wordt over het algemeen door hen gemist. Zij zien het nut en de noodzaak van leren niet in. Hun gedrag op school was, naar hun eigen zeggen, negatief. Het onderwijs zou daarom aan dit type jongens extra aandacht moeten schenken, waarbij eerste doel zal moeten zijn, de jongens te leren leren. Dit vereist een speciale didactiek, als onderdeel van een breder 'enrichment program', waarin ook het milieu, met zijn geringe leertraditie, betrokken zou moeten worden. Denkbaar is, dat bij een lagere school een clubhuis getrokken wordt, waar men de jongens ook in hun vrije tijd verder tracht te ontwikkelen.

Immers dezelfde jongens, die zich op de lagere school niet thuis konden voelen, blijken ook met hun vrije tijd geen raad te weten. Het een hangt met het ander samen. Zo blij als zij zijn om te

Eenheid van krachten nodig voor taak van het Verbond

(Vervolg van pag. 1)

op het Voortgezet Onderwijs (Mammoetwet) heeft de mogelijkheid geopend ook voor niet-godsdienstig vormingsonderwijs. Dit moet de leerlingen tot het overdenken van de vragen van leven en mens-zijn brengen. Het laat kennis maken met de geesteshouding van anderen, terwijl het de niet-gelovige de mogelijkheid biedt nader kennis te maken met het humanistisch denken. De vorm is dan ook besprekend, hij laat ruimte voor de ontwikkeling van zelfstandigheid en verscheidenheid van mening.

Met genoegen bemerken wij, dat al dit werk steeds meer erkenning vindt. De achterstelling van officiële zijde wordt steeds meer verzacht of weggenomen. Als wij goed zien is het einde ervan nabij. Met voldoening hebben wij beluisterd dat het kabinet-Cals zich gedragen acht door christelijke én humanistische beginselen. Van kerkelijke zijde ondervinden wij een toenemende en steeds oprechter wordende belangstelling, zodat er langzamerhand een nog al zwaar beroep gedaan wordt op onze vertegenwoordigers. Hun wordt gevraagd, op plaatselijk of landelijk niveau, met godsdienstigen over humanisme te spreken en te discussiëren. Wij achten dit een groot winstpunt, het betekent dat de Nederlandse verhoudingen veel opener zijn geworden.

Een van de belangrijkste gebeurtenissen in dit kader is de ontmoeting tussen gedelegeerden van het Vaticaanse Secretariaat voor Ongelov-

vigen en vertegenwoordigers van de Internationale Humanistische en Ethische Unie (IHEU). Op deze ontmoeting zal zeker een vervolg komen.

Richten wij tenslotte de blik vooruit. In 1966 (17 februari) zal het Humanistisch Verbond zijn twintigjarig bestaan op bescheiden wijze herdenken. Wij hopen dit jaar het 15000-ste lid in te schrijven.

'WAT een klein aantal,' zegt u misschien, en dat is reeds vaak gezegd. Hieruit ziet u weer eens met hoe weinigen wij onszelf geloofwaardig hebben moeten maken, dat wij ieder nog-niet-lid beslist nodig hebben om geloofwaardig te blijven! En vooral, om tezamen het werk te voltooien dat we begonnen zijn. Van dat werk is geestelijke vorming en verzorging een deel. Maar een even belangrijk deel is de verdieping van het levensbesef en de zedelijke bewustwording, waarvoor in de gemeenschappen van het Verbond vooral de gespreksgroep voor velen van grote waarde blijkt. Op die manier draagt ons werk bij tot een zelfstandige meningsvorming in persoonlijk en maatschappelijk leven. Zo richten wij ons tot een modern publiek dat geheel mondig is en waarmee wij blijvend in een gespreksverhouding willen verkeren. Dit is een humanistisch perspectief, want zo meent de humanist: niet in schoolmeesterachtige betweterij maar in een open en veelzijdig verkeer, ligt de toekomstige ontplooiing van zelfstandig geworden mensen.

gaan werken – op het werk functioneren zij het best – zo hulpeloos staan zij tegenover hun vrije tijd. Nu zijn, na de tweede wereldoorlog de clubhuizen speciaal voor dit type jongens opgericht. Het animo om met deze jongens te werken is echter sterk gedaald. Dit zal waarschijnlijk samenhangen met de weinige interesse die de provo's aangeven te bezitten voor jeugdwerk. Zij zijn echter wel degelijk te bereiken, zoals uit ons eigen onderzoek duidelijk is gebleken.

De door ons onderzochte groep jongens hadden het geluk een clubhuisleider te treffen, die zijn clubhuis juist voor hen wilde openstellen. Hij heeft met hen zeer veel bereikt, zowel door zijn rustige laconieke manier van optreden, als door het stellen van enige regels als door de echte belangstelling die hij voor hen toonde op een niet verplichtende wijze.

ZOWEL het tekort aan 'vader' als hun leerzwakte lijken ons toe de voornaamste bronnen te zijn van hun provogedrag. Leerzwakte is slechts te verhelpen door een, van overheidswege, opgesteld pedagogisch-didactisch 'enrichment program'. Het tekort aan 'vader' is niet op te heffen. Het is een gegeven, dat de jongens in hun leven moeten verwerken. Hulp hierbij is zeer nodig en ook mogelijk. Een geïnteresseerde enthousiaste clubhuisleider kan hier al zeer veel goeds doen. Conflicten met de politie zijn slechts zeer momentane 'aanvullingen' van het tekort.

De provo's van Buikhuisen provoceren niet uit een maatschappelijk protest. De provo's van Het

Lievderje wel. Het zou zeer de moeite waard zijn ook hun achtergronden aan een onderzoek te onderwerpen. Een vraag is bijvoorbeeld of hun protest een vaag protest is tegen de maatschappij of, naar hun eigen gevoel en idee, duidelijk gericht tegen bepaalde aspecten van onze maatschappij. Gerichte protesten zoals de teach-in over Vietnam er één was, zoals Nieuw Babylon van Constant er één is.

Hoe dit ook zijn mag, dergelijk provoceren is creatief. Het is ook meer 'nieuws', dan het provoceren van Buikhuisens provo's, die hoogstens in het nieuws komen bij een rel op oudejaarsavond. Zij verdienen echter onze zorg; zij maken met hun provoceren indirect maatschappelijke tekorten (zoals op het gebied van het onderwijs en het jeugdwerk) openbaar, die met het optreden van de politie niet opgelost worden. Opmerkelijk is daarbij, dat het publiek en de overheid de aandacht direct verschuiven naar de wijze waarop de politie is opgetreden, van de onderliggende problemen bij de jongens en hun milieu af. Ons inziens staat de politie opener voor veranderingen in haar beleid dan de overheid voor werkelijke veranderingen op het gebied van het onderwijs.

Drs J. C. C. RUPP

Een uitvoeriger uiteenzetting over het probleemgebied van de hand van de schrijver kunt u vinden in een binnenkort te verschijnen cahier van Blaudruk, uitgave van de Hervormde Jeugdraad te Den Haag.

Biologische aspecten van het rassenvraagstuk

TWEE EN TWINTIG biologen, genetici en anthropologen uit zeventien landen, die vorig jaar bijeen zijn geweest in Moskou, hebben unaniem een aantal voorstellen goedgekeurd met betrekking tot de biologische aspecten van het rassenvraagstuk.

Prof. G. F. Debetz, van het Moskous Ethnografisch Instituut, was voorzitter van deze vergadering van deskundigen; als wetenschappelijk directeur trad op prof. Jean Hiernaux van de universiteit van Parijs en de Vrije Universiteit van Brussel.

Het doel van de bijeenkomst was, in het licht van de vooruitgang in de biologie en de menselijke erfelijkheidsleer gedurende de laatste vijftien jaar, te komen tot een herziening van de verklaring met betrekking tot de aard van het ras en van rasverschillen, zoals deze in 1951 op verzoek van de Unesco werd opgesteld door twaalf specialisten in de fysieke anthropologie. De in Moskou aangenomen voorstellen ten aanzien van de biologische aspecten van het ras vormen het eerste deel van een algehele herziening van de declaratie. In 1966 zal de Unesco nog een bijeenkomst van experts organiseren voor een onderzoek van de sociale en de ethische aspecten van het probleem. Dan zal een aanvullende verklaring worden ontworpen, die alle facetten van het rassenvraagstuk zal omvatten.

HIERONDER VOLGEN enkele van de in Moskou aanvaarde voorstellen:

Alle nu levende mensen behoren tot een en dezelfde soort, *Homo Sapiens*; hebben een gemeenschappelijke oorsprong. Er bestaat verschil van mening over de vraag hoe en wanneer de verschillende mensengroepen zijn ontstaan uit deze gemeenschappelijke oorsprong. De verschillen tussen de individuen van een ras of van een bevolking zijn veelal groter dan de gemiddelde verschillen tussen rassen of volken.

Er bestaat geen nationale, religieuze, geografische, taalkundige of culturele groep, die op zichzelf genomen een ras vormt; het ras is zuiver een biologisch begrip.

De meeste indelingen van de mensheid naar ras kennen geen geestelijke kenmerken of eigenschappen als criteria voor een classificatie. Erfelijkheid kan van invloed zijn op de verschillen, die de afzonderlijke individuen binnen

een gegeven bevolking vertonen in hun antwoorden op tegenwoordig toegepaste psychologische tests. Nooit is echter op overtuigende wijze een verschil aangetoond in de erfelijke begaafdheden van groepen van mensen voorzover die met deze tests worden gemeten. Anderzijds zijn er overvloedige bewijzen voor de invloed van de natuurlijke, culturele en maatschappelijke omgeving op verschillen in de beantwoording van deze tests.

Het erfelijk bepaalde vermogen tot intellectuele ontwikkeling is, net als bepaalde voor de soort kenmerkende anatomische hoofdkenmerken, een biologische eigenschap die essentieel is voor het in stand blijven van de soort in welke natuurlijke of maatschappelijke omgeving ook.

De volkeren van de wereld blijken thans gelijke biologische mogelijkheden te hebben voor het bereiken van elk beschavingsniveau. Verschillen in de verworvenheden van de diverse volkeren moeten uitsluitend worden toegeschreven aan hun cultuurgeschiedenis.

Bepaalde psychologische kenmerken worden soms toegeschreven aan bepaalde volkeren. Of dergelijke beweringen juist zijn of niet, de rapporteurs achten geen enkele grond voor het toeschrijven van dergelijke kenmerken aan erfelijke factoren aanwezig, tenzij het bewijs van het tegendeel is geleverd.

Noch op het gebied van erfelijke mogelijkheden met betrekking tot de algemene intelligentie en de capaciteit voor culturele ontwikkeling, noch op het terrein van lichamelijke kenmerken, bestaat er enige rechtvaardiging voor de opvatting, dat er 'inferieure' en 'superieure' rassen zouden zijn.

Tenslotte stellen de ondertekenaars nog, dat de biologische gegevens in hun voorstellen in lijnrechte tegenstelling staan tot de leerstellingen van het racisme.

Racistische theorieën kunnen op generlei wijze aantonen enige wetenschappelijke basis te hebben en de anthropologen dienen ertegen te waken, dat de resultaten van hun onderzoeken op een zodanig vooringenomen wijze worden gehanteerd, dat zij niet-wetenschappelijke doeleinden zouden kunnen dienen.

(Uit 'Unesco-Nieuws' - jan./febr. 1965)

De volledige tekst van de 'Proposals on the Biological Aspects of Race' zijn verkrijgbaar bij het Unesco Centrum Nederland, Oranje Nassaulaan 5, Amsterdam.

AVONTUREN MET KINDEREN

DRIE domme nikkertjes. Dat was de titel van een versje over drie negerjongetjes, die hun ballonnetjes lieten wegvliegen, waarmee een, al wat ouderwets, schoolboekje begon.

'Drie domme nikkertjes, dat wil ik niet lezen', verkondigde Robert, een Amerikaanse jongen. De klas zat even paf, maar hier en daar toonde een glimlachje aan, dat sommigen Robert's probleem blijkaar wel begrepen.

'Ik had ook niet veel zin om het te laten lezen', zei ik, 'maar ik zou toch wel graag van jou horen, waarom jij het per se niet wilde lezen, Robert!'

'Omdat, nou omdat', zei hij, 'nikker, dat is het ergste scheldwoord voor een neger bij ons in Amerika, juf.'

'Ja, maar hier in Holland toch niet zo erg hè?', informeerde een meisje.

'Bij ons niet zo erg, inderdaad', antwoordde ik, 'het hangt er vaak van af op welke toon men het woord gebruikt. Als er een schattig klein negermeisje op straat loopt en je zegt: wat een lief klein nikkertje, dan moet ik toegeven dat het dan vast niet als scheldwoord wordt gebruikt.'

'Måg je het woord gebruiken bij ons?', opperde een ander.

'Mogen, mogen, mijn mening is: je moet dat woord maar liever niet gebruiken, zelfs al wordt het goed bedoeld, het wordt meestal nooit in die zin opgevat door degenen tegen wie je het zei.'

Robert knikte goedkeurend en zei, dat hij het daar mee eens kon zijn. Maar daarmee bleek het gesprek niet uit. Waarom sommigen het doen, dat uitschelden van negers, werd er gevraagd. Het zijn immers mensen, net als wij allemaal, zeiden ze er achteraan, dat zegt mijn moeder ook, je moet met iedereen in de hele wereld kunnen omgaan. Nadat enkele anderen varianten over dit samengaan aller volkeren ten

beste hadden gegeven en het leek, alsof de komende generatie minder fouten zal gaan maken als vele volwassenen van nu op dit gevoelige vlak, kwam er opeens een ander facet naar voren.

'We moeten nu juist erg ons best doen voor die mensen', klonk het opeens (toch: die mensen, ziet u wel?!).

'En waarom dan wel?'

'Omdat zij nog zo veel honger lijden!'

'Ja, maar dat komt omdat ze nog niet zo knap zijn als wij!'

'Albert Schweitzer, die is er mee begonnen.'

'Ja, die ging toen ie 20 was zomaar tussen al die mensen wonen en een ziekenhuis voor ze bouwen en zo.'

'Hij deed nog veel meer! Hij vertelde ze ook dat God er was...'

'Heb je dat op Zondagsschool geleerd?', vroeg ik. De jongen, die de opmerking gemaakt had, knikte vol vuur: 'hij was zò goed, juf!'

Voorzichtig, nu het terrein er bouwrijp voor was, kon ik toen, met aanvullingen van deze achtjarigen zelf, iets vertellen over ontwikkelingshulp, over honger en armoede, over natuurrampen en ziekten. Het frappeert je telkens, hoeveel ze er al over weten, meestal via televisie, vaak via bladen en dikwijls ook uit gesprekken over dit onderwerp thuis.

'Kijk en daarom moet je met Kerst en Nieuwjaar ook alleen maar kaarten versturen van de UNICEF', was de laatste duit die er in het zakje werd gedaan, want de bel klonk en ik zei: 'Alle mensen, nu hebben we een kostelijk half uur zitten verpraten...'

'Ja, maar niet verprutsen juf!', hielp Robert, 'en dat stomme versje hebben we fijn niet gelezen!'

'En dat doen we morgen ook niet', beloofde ik.

D. R.-E.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad: mr M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht, telefoon 030 - 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 2 46 41; postgiro 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementenprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10.—, losse nummers f 0,30

IK denk er ZO over

De ondergang der Joden 4

HET is een merkwaardige gewaarwording als men zijn gehele lange leven het antisemitisme bestudeerd, bestreden en verafschuwd heeft en juist een bijdrage aan het Wiesenthalfonds heeft gestort, op een vrij doorzichtige wijze voor een soort crypto-antisemit te worden gehouden. Wat een arglistigheid! En dat alles omdat ik een psychologische verklaring zocht voor het feit, dat het juist een joodse vrouw moest zijn, die een stelling bij een dissertatie verdedigt, die wel zo opvallend was, dat kranten en tijdschriften, welke over het proefschrift als zodanig zwegen, er ampel over schreven. Het is een uitspraak, die door de joodse historicus dr. L. de Jong o.a. belachelijk genoemd werd en door dezelfde prof. Presser, die de heer J. S. Wijne als een soort kroongetuije aanroep, ook afgekeurd is. Ik heb deze stelling – die op zijn minst de antisemieten welkom zal zijn – gezien als een extreme uiting van een eigenschap van het joodse volk, die ik overigens nadrukkelijk als bewonderingswaardig gekenmerkt heb. Trouwens dit volk heeft genoeg gevoel voor humor en betrekkelijkheid om hun eigenaardigheden te beamen.

Wat de zelf-haat van sommige Joden betreft, die zijn door deze 'rassenkenner' niet uitgevonden. De heer J. S. Wijne moet er maar eens de artikelen over de Joden in 'Solving social problems' van de beroemde joodse psycholoog Kurt Lewin op nalezen. Bovendien is deze zelfhaat van marginale personen niet beperkt tot de Joden, hij komt voor bij elke in het isolement gedreven minderheid, naast zucht tot distantiëring van de eigen groep. Bekend is de z.g. 'Stacheldrahtkrankheit' bij geïnterneerden, waar de haat zich nogal eens tegen de medeslachtoffers en niet in de eerste plaats tegen de bewakers en kampbeulen richtte (kapo's!).

Met de heer F. W. de Boer is het moeilijk discussiëren, wanneer hij uitdrukkingen gebruikt als 'het mannetje achter het stuk' (wat betekent dit eigenlijk?), 'aanranden', 'zich aanmatigen' e.d. De betiteling van meine Wenigkeit, afwisselend als T. J. Eskes, Eskes en dan weer 'meneer Eskes' of 'geval-Eskes' (een ziekelijk karakter hr. De B.?) wijst op een toon van familiariteit, die ik zelfs een humanist in een gesprek niet zou toestaan, tenminste als de bedoeling is denigrerend te zijn, als in dit geval. Trouwens ook mijn andere opponent maakt zich hieraan schuldig ('deze rassenkenner, terwijl ik het in dit verband onwetenschappelijke en ontoelaatbare woord ras niet genoemd heb). De heer F. W. de Boer besluit met een moraal, ik ook, n.l. dat de humanist toch niet zo gezapig is als onlangs voorgesteld is, maar op zijn tijd erg militant kan zijn.

T. J. ESKES

(Door redactie bekort. Discussie nu gesloten)

Rookmisère 2

IN M. en W. van 25 december vraagt de heer A. Verzijl de rokers humaan te zijn tegenover de niet-rokers door hun gedamp na te laten in de bijeenkomsten. Hiertegen zal niemand als humanist iets kunnen inbrengen. Het komt me zelfs voor, dat humanisten verder dienen te gaan dan humaan te zijn tegenover medemens: ook tegenover zichzelf zijn zij dit verplicht! Dit houdt in: in 't geheel niet meer roken. 't Is n.l. een schadelijke gewoonte, zoals ieder uit perspublicaties daarover kan weten. Roken is schadelijk voor hart en bloedvaten, longen, ogen, enz. en dus onverenigbaar met rationeel-humanisme. Ook met religieus-humanisme, dat eerbied voor het leven voorstaat, is roken m.i. onverenigbaar.

J. v. d. Hee

Mens en kosmos

In het januari-nummer van 'Mens en Kosmos' (Uitg. N. Kluwer, Deventer) schreef dr. H. Groot een kritische beschouwing over een rede van prof. M. G. J. Minnaert ('De eenheid van het heelal') in de rubriek 'Van de redactie.' Een lezing voor het H.V., gehouden door drs. H. A. Wage 'Aandacht voor de mythe' vond eveneens een plaats in dit nummer, evenals een beschouwing van P. Krug n.a.v. Sartre's autobiografie. J. H. Bolt schreef voorts over 'Eeuwigheid'.

In het maart-nummer lezen wij een diepgaande beschouwing van dr. D. H. Prins over het bekende boek 'Het geloof van een ketter' van Kaufmann. De Indische medewerker prof. V. N. Sharma schreef over het gezin als uitdrukking van de Indische wereldbeschouwing. In de rubriek 'Van Heinde en Ver' trof ons een bijdrage over Faust en de Duitse ideologie.

Het mei-nummer gaf drie lezenswaardige beschouwingen, n.l. van B. Bloemsma over 'Schijn en wezen van de menselijke persoonlijkheid,' van dr. J.

Zandee (docent in Koptisch) over 'Het ongedifferentieerde denken der oude Egyptenaren' en van dr. C. W. van Essen-Zeeman over de Stoa. Ook in deze drie nummers treft de lezer weer een groot aantal boekbesprekingen aan.

In het juli-aug. nummer wijdde P. Krug aandacht aan het filosofische werk van Schweitzer, de Indische hoogleraar V. N. Sharma schreef over het Indische gezin als uitdrukking van de Indische wereldbeschouwing, dr. J. H. Dubbink herdacht de Russische filosoof Lossky en W. Struve zette zijn poëtische indrukken van een reis door Egypte op papier.

Het sept.-okt nr. werd door dr. D. H. Prins geopend met een artikel over de verhouding wetenschap-levensbeschouwing. Dr. C. J. Schuurman schreef het eerste deel van een psychologische beschouwing over de merkwaardige graallegende. Dr. K. B. Freitag leverde een bijdrage over voorchristelijke gnosis, dr. J. H. Croon over de orfiek en haar erfgoed.

In het nov.-dec.-nr. vestigde P. Krug de aandacht op de filosoof van de Duitse romantiek Franz von Baader en diens sociale opvattingen alsmede zijn betrekkingen met Rusland. Dr. Freitag en W. Struve zetten hun beschouwingen voort.

De rubrieken 'Van Heinde en Ver' bevatten actuele beschouwingen. Ieder nummer schenkt voorts aandacht aan nieuw verschenen boeken.

'Datgene, hetwelk de grond van ons leven vormt, kan niet alleen niet sterven, maar heeft altijd bestaan en zal bestaan. De vraag echter in welke vorm het na onze dood zal voortbestaan, is voor ons beperkt verstand niet oplosbaar... Zo is dus ons leven hier met onze strijd tegen het kwaad en met de vergroting van onze liefde het enige leven, dat ons toebehoort en om het te beschouwen als de voorbereiding tot een ander leven, dat is dus een grove, verderfelijke fout.'

Tolstoj in een brief aan P. Bordakow.

Aurora

heeft nu ook
een groeiende
verzekering
voor uitvaartkosten

Deze "Aurora-groeiopolis" is een verzekering waarbij het aanvankelijk verzekerde bedrag met 2% per jaar stijgt, terwijl de premie onveranderlijk is.

Vraagt inlichtingen
bij

n.v. Levensverzekeringsmaatschappij

Aurora

Stadhouderskade 1a, Amsterdam

'Voorlopig lijken mij in hoofdzaak drie gevoelsgebieden van de mens nog slechts ontoegankelijk of imponderabel voor de machine: de menslievendheid, de mystiek (zowel religieus als esthetisch) en de humor. In alle drie immers, in elk op eigen wijze, schept de mens zich een andere wereld tegenover deze van hier en nu juist met de specifiek en uniek menselijke, n.l. dualistische geestes-structuur.'

Prof. dr. F. L. Polak in
'Autonomie'.

Lezingen voor de radio

Zondag 9 januari VARA 9.45 uur: A. L. Constandse: 'De toekomst van de mens'.

Zondag 16 januari VARA 9.45 uur: H. Bosse-laar: 'Wat heb ik eraan?'

Verzoek aan onze abonnees

Inning van abonnementsgelden door middel van stortings-overschrijvingskaarten brengt grote voordelen met zich mee. Ook wij zullen hiertoe overgaan. Gebruikt voor de betaling van uw abonnementsgeld 1966 de u reeds toegezonden stortings-overschrijvingskaart!

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Oudegracht 152, Utrecht

Juristenconferentie

De Humanistische Stichting Socrates organiseert op zaterdag 22 januari 1966 een juristenconferentie over het

ECHTSCHIDINGSVRAAGSTUK

Inleiders: Mr M. Rood-de Boer
Mr H. G. van Veen
Voorzitter: Mr H. J. Roethof

De bijeenkomst vindt plaats in het Erasmushuis, Oudegracht 152 te Utrecht. Aanvang 10.30 uur v.m.

Inlichtingen en aanmeldingen bij het secretariaat van de Stichting, Oudegracht 152, Utrecht. tel. (030) - 24641.

Ook u wilt niet in alles met de massa mee?
Ook u stelt prijs op ZELFSTANDIG denken?
Lees dan

BEVRIJDING

14-daags orgaan voor Socialisme en Vrede. f 2,50 per kwartaal. Proefabonnement 1ste kwartaal 1966 f 1,50.
Uitgeverij P.S.P., Postbus 700, Amsterdam.

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15 x 23 cm. - Omvang ca. 250 pag.

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30 49 60, t.n.v.
Centraal Bureau Humanistisch Verbond
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaadvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 27.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

In het maartnummer o.a.

P. de Jong: Een randchristen over het H.V.
J. M. M. de Valk: Waarom ik mij geen zorgen maak over de humanisten.
P. Spigt: Drie kanten van humanisme.

Abonnementsprijs:

f 9,50 per jaar (voor donateurs en de contribuanten van Socrates en voor studenten f 8.— per jaar).
Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Postbus 114, Utrecht
Giro 582293

Het compromis

Samengesteld door:

Mr. R. van den Bergh, Prof. A. Bomhoff M.S.C.,
Prof. Dr. J. de Graaf, Dr. G. P. Hoefnagels, Mevr. C. J. Ooms-Vinckers, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. S. J. Ridderbos, Mr. H. B. J. Waslander.

(Uitgave N.G.C. nr. 30).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 30.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.